

Krzysztof Kurosz

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0003-0605-3392

kkurosz@wpia.uni.lodz.pl

Wiktor P. Matysiak

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0002-8552-6321

wmatysiak@wpia.uni.lodz.pl

Urynkowanie relacji uczuciowych i fizycznych jako wyzwanie dla prawa prywatnego

Wstęp

Omawiane w artykule zjawisko urynkowania relacji uczuciowych i fizycznych ujawnia się w obszarze leżącym poza zakresem prawa prywatnego. W niniejszych rozważaniach zanalizowano są trzy czynniki, które mogą długofalowo wpłynąć na rewizję dotychczasowego, tradycyjnego podejścia prawa prywatnego do różnego rodzaju umów mających za przedmiot różnego typu relacje związane z relacjami fizycznymi między ludźmi: wieloaspektowość omawianych zjawisk, cyfryzacja świadczenia usług (w tym również mających za przedmiot szeroko rozumianą kwestię seksualności) oraz kwestie podatkowe. W tym właśnie należy upatrywać wyzwania dla prawa prywatnego, które w Polsce uznaje różnego rodzaju umowy mające za przedmiot kwestie seksualności – co do zasady – jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i przez to nieważne w świetle art. 58 § 2 Kodeksu cywilnego.

Celem artykułu jest przybliżenie owych czynników oraz szerszego kontekstu omawianych zjawisk, wykraczającego poza dyskusję na temat modelu reakcji państwa na zjawisko prostytucji. Tezą główną artykułu jest uznanie wieloaspektowości owych czynników wpływających na zmianę wykładni prawa, przy niezmienionym tekście przepisów. Dlatego też poza zakresem opracowania pozostają analizy prawnoporównawcze, które wymagałyby odrębnego omówienia. Niemniej należy zasygnalizować, że w niektórych państwach Unii Europejskiej obserwowany jest odwrót od abolicjonistycznego podejścia zapo-

czątkowanego w połowie XX w.¹ W Niemczech obowiązuje ustawa o prostytucji z dnia 20 grudnia 2001 r.², zgodnie z którą umowy na usługi seksualne (a więc dobrowolna prostytucja jako taka) nie są już uznawane za niemoralne³. Umowy te podlegają opodatkowaniu⁴, a szczególne aspekty działalności regulowane są w odrębnej ustawie z dnia 21 października 2016 r.⁵ Podobne rozwiązania obowiązują w Belgii, która dopuściła ujmowanie usług seksualnych jako typowego świadczenia pracy⁶, czy w Holandii⁷. Na przeciwnym biegunie leżą rozwiązania przyjmowane we Francji i w Szwecji, w których przyjmuje się bezprawność zachowania osoby płacącej za usługi seksualne.

Problemy terminologiczne

Wydaje się, że wybór stosowanej terminologii jest podstawowym problemem analizy związku prawa prywatnego i relacji uczuciowo-fizycznych oraz uwikłania ich w kontekst merkantylny. W wyborze określonych pojęć ujawniają się poglądy społeczne na temat różnych poziomów akceptowalności omawianych zjawisk (prostytucja/praca seksualna), a to z kolei warunkuje poziom jurystyki tych stosunków. Zwroty, takie jak romans czy sponsoring, sugerują potrzebę usunięcia prawa w cień i uznania, że mamy do czynienia ze stosunkami społecznymi, opartymi o sferę emocjonalną, które z założenia nie powinny

¹ Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (Dz.U. z 1952 r., Nr 41, poz. 278).

² Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten (Prostitutionsgesetz – ProstG).

³ Zgodnie z § 1 ProstG umowa ma charakter jednostronnie zobowiązujący. Nabywca usługi ma roszczenie o zwrot świadczenia jedynie w wypadku niewykonania zobowiązania. Zgodnie z § 1 zd. 2 ProstG możliwe jest zawarcie umowy o pracę w postaci wykonywania takich czynności przez pewien okres czasu w zamian za uprzednio uzgodnione wynagrodzenie. W tym wypadku możliwa jest odpowiedzialność z tytułu nieterminowego wykonania zobowiązania. Zgodnie z § 3 ProstG nieważne są jednak instrukcje i polecenia dotyczące rodzaj lub zakres świadczenia usług seksualnych. Nabywca usługi może w procesie o zapłatę bronić się jedynie zarzutem spełnienia świadczenia lub przedawnienia (wykluczony jest zarzut nienależytego wykonania zobowiązania).

⁴ Najczęściej według tzw. procedury düsseldorfskiej. Jest to uproszczona procedura administracyjna, w której osoba pracująca seksualnie lub operatorzy domów publicznych płacą ryczałt w wysokości do 25 euro za dzień.

⁵ Gesetz zum Schutz von in der Prostitution tätigen Personen (Prostituiertenschutzgesetz – ProstSchG).

⁶ Z tą jednak różnicą, że w miejsce oddzielnych przepisów dotyczących legalnie uprawianej prostytucji/pracy seksualnej w Belgii zrównano świadczenie usług seksualnych z innymi rodzajami pracy – ustawa z dnia 21 lutego 2022 r. Loi concernant l'inopposabilité de la nullité du contrat de travail des personnes qui se prostituent.

⁷ Świadczenie usług seksualnych jest w pełni legalne, podobnie jak czerpanie z nich korzyści majątkowych przez inne osoby, nakłanianie do ich uprawiania (stręczycielstwo), o ile osoba mająca się prostytuować nie jest nieletnia, jak również ułatwianie uprawiania prostytucji – szerzej M. Kowalewska-Lukuć, *Prostytucja i czerpanie z niej korzyści majątkowych – analiza prawnoporównawcza*, Warszawa 2017, s. 23–28.

być regulowane (jak np. przyjaźń). W tych wypadkach, gdy przyjmuje się, że elementy relacyjności zakotwiczone w emocjach lub w uczuciach, które nie powinny być stygmatyzowane, elementy przysporzeń, przesunięć majątku itp., bywają kwalifikowane w oderwaniu od swego podłoża emocjonalno-fizycznego. Wykorzystuje się w tym celu instrumenty prawa zobowiązań i konstrukcje darowizny, pożyczki itp.

Problem terminologiczny skorelowany jest również z wieloaspektowością omawianych dalej zjawisk, związaną m.in. ze stopniem nasilenia komponentu uczuciowego lub jedynie fizycznego, przyczyn wchodzenia w relacje, w których pojawia się również element merkantylny, motywacji osób uczestniczących w takich relacjach bądź stopnia nasilenia czynników relacji uczuciowych lub fizycznych.

Należy również dodać również, że terminologia stosowana do określonych stanów faktycznych może być przedmiotem ostrych sporów światopoglądowych związanych z debatą w ramach perspektywy feministycznej, szczególnie istotnej dla omawianego zagadnienia. Również i w tym nurcie ujawnia się daleko idąca różnica zdań, określana przez niektórych jako najbardziej istotne ideowe pęknięcie w tym nurcie⁸. Z jednej strony nurt drugiej fali feminizmu (początek – lata 60. XX w.) uznawał prostytucję za formę wyzysku kobiet, będącą efektem nierówności płciowych i „patriarchalnego systemu społecznego pozwalającego mężczyznom na eksploatowanie ich ciała”⁹. Perspektywa ta została przyjęta np. w Szwecji, w której nakłada się sankcje karne na klientów¹⁰. Z drugiej jednak strony w ramach czwartej fali feminizmu (zapoczątkowanej ok. 2013 r.¹¹) zaprezentowano radykalny sprzeciw wobec tego stanowiska, uznając, że świadczenie usług seksualnych jest normalną pracą. Poglądy te wywodzą się ze środowisk osób zajmujących się pracą w szeroko rozumianym tzw. sex businessie. Kluczowym argumentem używanym w debacie jest twierdzenie, że „prostytucja nie musi być uwikłana w przemoc, ale jest to bardziej prawdopodobne, jeśli jest ona kryminalizowana i stygmatyzowana”¹². Stąd też za wyborem danej osoby (jeśli jest rzeczywiście wolny) powinny iść prawa obywatelskie i ekonomiczne, łącznie z przyznaniem ochrony prawnej¹³. Sama prostytucja widziana jest w szerszej perspektywie – jako element szeroko rozumianej gospodarki związanej z seksualnością, której elementem są zachowania będące przedmiotem ważnych umów (jak na przykład udział w filmach pornograficznych). Dla tej perspektywy nie ma większej różnicy między takimi formami aktywności

⁸ I. Ślęzak, *Praca kobiet świadczących usługi seksualne w agencjach towarzyskich*, Łódź 2016, s. 62.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, s. 63.

¹¹ K. Cochrane, *The fourth wave of feminism: meet the rebel women*, „The Guardian” z 14 marca 2016 r.

¹² I. Ślęzak, op. cit., s. 66.

¹³ Ibidem.

seksualnej, jak: prostytutka, masaże erotyczne, taniec erotyczny, występowanie w filmach pornograficznych i pozowanie nago¹⁴.

Prostytucja, sponsoring, asystentura seksualna, a inne formy relacji związanych z seksualnością

W ostatnim czasie coraz częściej neguje się poprawność posługiwania się terminem „prostytucja” (dawniej „nierząd”) ze względu na jego pejoratywny charakter¹⁵. W wypowiedziach niektórych autorów pojawia się sprzeciw wobec terminologicznej stygmatyzacji kobiet oraz pomijaniu roli klienta¹⁶. Zwraca się również uwagę na wieloaspektowy charakter zagadnienia¹⁷, konieczność odróżniania różnych form usług seksualnych oraz potrzebę analizy przez pryzmat nierównego traktowania kobiet i mężczyzn¹⁸.

Złożoność zjawiska prostytucji i jej form organizacyjnych przekłada się na wiele różnych perspektyw służących opisowi (prawną, etyczną, feministyczną, praw pracowniczych itp.)¹⁹. Prawnicy zazwyczaj zwracają uwagę na transakcyjność relacji, kryminolodzy i socjologowie koncentrują się wokół patologii społecznych, a psychologowie zwracają z kolei uwagę na brak więzi emocjonalnych między klientem a osobą świadczącą usługi seksualne²⁰. W większości definicji podkreśla się trzy elementy prostytucji: otrzymywanie ekwiwalentu finansowego za usługi seksualne, oddawanie swego ciała do dyspozycji większej liczby osób i co do zasady brak możliwości wyboru partnera²¹. Wydaje się zresztą, że ten ostatni element definicyjny zaczyna być anachroniczny, zwłaszcza w świetle rozwoju cyfrowych form kontaktu i pełnej decyzyjności w zakresie wyboru drugiej strony relacji.

Na gruncie różnych nauk trudności sprawia kwestia gratyfikacji. Niektórzy autorzy przyjmują konieczność otrzymywania gotówki (by odróżnić to zjawisko od sytuacji, w której dana osoba zawiera związek małżeński jedynie ze

¹⁴ Ibidem, s. 65.

¹⁵ M. Płatek, *Genderowo-prawne aspekty usług seksualnych w Polsce*, <http://www.ekologiasztuka.pl/pdf/Platek2013.pdf> (data dostępu: 31.01.2023).

¹⁶ Eadem, *Odpowiedzialność karna klienta wykorzystującego dziecko do prostytucji. Artykuł 203 k.k. w świetle wymogów Konwencji o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem*, [w:] P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, Warszawa 2012, s. 1267.

¹⁷ Zwrócenie uwagi na ochronę, poprzez przepisy karne dotyczące prostytucji, wolności wyboru sposobu zarobkowania. Zakazane jest zmuszanie do prostytucji, ale już nie sama prostytucja – J. Warylewski, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, Warszawa 2012, s. 927.

¹⁸ M. Płatek, *Genderowo-prawne aspekty...*, s. 3–5.

¹⁹ I. Ślęzak, op. cit., s. 8.

²⁰ Ibidem, s. 53.

²¹ Ibidem, s. 54.

względem korzyści materialnej)²², inni zaś wskazują, że należy kwalifikować jako prostytutkę sytuację, gdy zapłata przybiera postać nie tylko pieniędzy, ale i prezentów lub innych świadczeń²³. Decydujący jest społeczno-rzeczowy charakter związku, oparty na wymianie swojego ciała za wynagrodzenie materialne. Rozważania na ten temat zachowują nieustannie aktualność, jak chociażby podczas dyskusji na temat „sponsoringu czy ekskluzywnej prostytutki, w których to przypadkach wynagrodzenie może przybrać formę rzeczową (prezenty), ale i trudno mierzalnego protektoratu i udzielania wsparcia poprzez zapożyczenie kapitału społecznego klienta. W takich wypadkach można podawać w wątpliwość (...) kryteria definicyjne, gdyż poza przypadkami zmuszania do prostytutki, istnieje możliwość wyboru swojego »sponsora«, ten zaś może oczekiwać wyłączności na relacje seksualne”²⁴.

Przemiany społeczne mogą dezaktualizować przyjmowane w danym okresie definicje. I tak np. w myśl definicji Ulpiana prostytutką była osoba, która jawnie zarobkuje w ten sposób, oddaje się wielokrotnie i bez wyboru²⁵. Nie odpowiada tej definicji zaś osoba, która utrzymuje relacje z jednym bądź tylko kilkoma stałymi klientami, otrzymując za to gratyfikację finansową np. w postaci chesnego na studia, zapłaty czynszu itp., a jednocześnie ustala warunki porozumienia i stosuje dobór partnerów, nawet jeżeli u podłoża relacji leżą jedynie kwestie merkantylne. Skłania to niektórych współczesnych autorów do twierdzenia, że zdeaktualizowała się zarówno kwestia liczby partnerów, jawności tego typu działalności, jak również braku możliwości wyboru partnerów. Wskazuje się, że definicje sponsoringu i prostytutki wzajemnie się uzupełniają, gdyż motywacją w obu przypadkach jest „osiągnięcie korzyści majątkowej, chociaż tu mogą pojawić się pewne wątpliwości co do formy, w jakiej ma zostać przyjęta. W przypadku sponsoringu osoba sponsorowana ma możliwość wyboru partnera i teoretycznie nie występuje tu ich większa liczba. Biorąc pod uwagę powyższe, sponsoring można przyjąć za szczególną formę prostytutki”²⁶. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że forma zapłaty w tego typu związkach może przybrać postać finansową (zapłata pieniędzy, regulowanie zobowiązań), rzeczową (prezenty, darowizny), a nawet usługową²⁷.

Jeszcze innym zagadnieniem, poszerzającym wachlarz wieloaspektowości od strony obyczajowej i etycznej, jest kwestia seksualności osób niepełnospraw-

²² Ibidem.

²³ M. Jasińska, *Proces społecznego wykołajenia młodocianych dziewcząt*, Warszawa 1967, s. 9.

²⁴ I. Ślęzak, op. cit., s. 54.

²⁵ M. Kuryłowicz, *Prawne aspekty prostytutki w państwie rzymskim*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prostytucja*, Warszawa 2014, s. 21.

²⁶ P. Szota, *Prostytucja i jej nowe formy oraz zjawiska pokrewne a regulacje prawne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 2018, z. 85, s. 50.

²⁷ R. Gardian-Miłkowska, *Sponsorowana prostytutka w środowisku akademickim*, „Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji” 2012, z. 20, s. 298.

nych i tego jak jest realizowana. Pośrednio wpływa ona na omawiane w niniejszym opracowaniu zagadnienie, i to na dwa sposoby: wprowadza dodatkowy element etyczny (kwestia ta jest kontrowersyjna) oraz odmienną perspektywę, uwikłaną w kontekst medyczny i dobrostanu człowieka.

Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu dotyczącej osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi, ich „higiena seksualna i życie seksualne były do niedawna tematem tabu, starannie pomijanym przez społeczeństwo, pomimo że chodzi o element pełnowartościowego życia tych jednostek”²⁸. W międzynarodowych aktach prawnych kwestie te wiąże się z problematyką małżeństwa oraz posiadania potomstwa. Od pewnego czasu kwestię praw seksualnych zaczęto jednak traktować osobno (choć nie na gruncie konwencyjnym). W rezolucji Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 48/96 z dnia 20 grudnia 1993 r. przyjęto standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. W zasadzie 9 dotyczącej życia rodzinnego i integralności osobistej wskazano, że „osobom niepełnosprawnym nie należy odmawiać możliwości doświadczania własnej seksualności, prowadzenia życia seksualnego i doświadczania rodzicielstwa”²⁹. Rezolucja przyjmuje też, że „państwa powinny promować działania zmierzające do zmiany wciąż dominującego w społeczeństwie negatywnego stosunku do małżeństwa, życia seksualnego i rodzicielstwa osób niepełnosprawnych”. W rezolucji dostrzeżono jednak niebezpieczeństwo nadużyć seksualnych, na jakie mogą być narażone osoby z niepełnosprawnością.

W społeczeństwie można zaobserwować cztery postawy odnoszące się do kwestii seksualności osób niepełnosprawnych (wyniki badań m.in. nad rodzinami sprawującymi opiekę nad osobami niepełnosprawnymi)³⁰. Są one następujące: ignorowanie, udaremnianie – nieakceptowanie seksualności i przeciwdziałanie jej, tolerowanie oraz akceptowanie.

Szereg uwarunkowań (biologicznych, kulturowych itp.) skutkuje trudnościami w życiu seksualnym, a w konsekwencji próbami odpłatnych kontaktów seksualnych. Z badań przeprowadzonych w Polsce wynika, że około 20% osób trudniących się prostytutką miało kontakty z klientami niepełnosprawnymi. Niekiedy organizowaniem tych spotkań zajmowali się ojcowie i miały one miejsce w domach klientów³¹. Osoby świadczące usługi sek-

²⁸ A. Vančová, *Seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Konteksty Pedagogiczne” 2014, t. 2, nr 3, s. 19.

²⁹ http://www.tus.org.pl/uploads/dokumenty/standardowe_zasady_wyrownywania_szans_osob_niepełnosprawnych.pdf (data dostępu: 31.01.2023).

³⁰ K. Waszyńska, *Asystentura seksualna – (nie)etyczny seks*, „Studia Edukacyjne” 2019, nr 55, s. 128.

³¹ Szerzej na ten temat: Z. Izdebski, A. Ostrowska, *Seks po polsku. Zachowania seksualne jako element stylu życia Polaków*, Warszawa 2002. Kwestionariusz badań: Z. Izdebski, G. Bartosik, A. Kaliwoda, *Zachowanie seksualne i wiedza na temat HIV/AIDS w grupie kobiet świadczących usługi seksualne. Raport TNS OBOP 2002*, http://www.aids.gov.pl/badania_spoleczne/228 (data dostępu: 31.01.2023).

sualne podchodzą niechętnie do takich klientów, uznając ich za problematycznych³².

W niektórych państwach dopuszcza się pracę asystentów seksualnych osób z niepełnosprawnościami, przy czym może ona przybierać formę wspierania realizacji potrzeb związanych z seksualnością w ramach rehabilitacji, lecz bez wchodzenia w relacje intymne albo polegać na świadczeniu usług seksualnych. Asystenci seksualni pracują m.in. w Niemczech, Szwajcarii, Danii, Belgii, Holandii, we Francji, Włoszech, w Austrii, przy czym opłacani są albo ze świadczeń społecznych, albo przez organizacje pozarządowe³³.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na różne aspekty tego typu relacji, w tym negatywne. Chodzi zwłaszcza o wątpliwości związane z dobrowolnością zachowań osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym i głębokim (kwestia istotna zwłaszcza w kontekście art. 198 Kodeksu karnego) oraz nieprawidłowe odczytywanie relacji³⁴.

Kwestie te są dyskutowane w Polsce, ale jedynie w obrębie nauk medycznych oraz społecznych (innych niż prawo). Dostrzega się w nich pytanie „o rzeczywistą realizację praw seksualnych osób z poważnymi ograniczeniami w poruszaniu się i samoobsłudze oraz stworzenie legalnego statusu seksualnego asystenta, który będzie profesjonalnie przygotowany, z określeniem, w jakich ramach będzie działał (zakres obowiązków, miejsce zawodu w systemie)”³⁵.

Dla potrzeb prezentowanego opracowania znaczenie ma fakt, że poza kontrowersyjnym zagadnieniem wspierania seksualności osób niepełnosprawnych intelektualnie kwestia asystentury seksualnej wprowadza dodatkowy element etyczny do analizy zjawiska urynkowania sfery seksualnej. Element ten nie jest negatywny w tym sensie, że zwraca uwagę na przyczynę wykorzystania formuły odpłatności tego typu relacji. Przyczyną jest zaś brak możliwości rozwijania sfery seksualności w inny sposób (ewentualnie znaczne utrudnienie) ze względu na medyczne ograniczenia oraz istotne znaczenie tej sfery dla błogostanu człowieka.

Problem ten nigdy nie był przedmiotem uwagi polskiego orzecznictwa. W jedynym publikowanym w Polsce orzeczeniu dotyczącym świadczeń z zakresu pomocy społecznej, wynikających z kwestii ubóstwa, a nie niepełnosprawności, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie w wyroku z 1 grudnia 2015 r.³⁶ uznał, że w ramach zasiłku celowego nie jest możliwe przyznanie świadczenia w wysokości 300 zł miesięcznie na zaspokajanie potrzeb sek-

³² I. Ślęzak, op. cit., s. 201.

³³ K. Waszyńska, op. cit., s. 132.

³⁴ Ibidem, s. 136.

³⁵ A. Długolecka, I. Fornalik, *Usługi seksualne w procesie rehabilitacji seksualnej osób z niepełnosprawnością ruchową i intelektualną*, [w:] R. Kowalczyk, M. Leśniak (red.), *Prostytucja. Studium zjawiska*, Kraków 2013, s. 164.

³⁶ Wyrok WSA w Olsztynie z 1 grudnia 2015 r., sygn. akt II SA/Ol 1107/15, Lex nr 1942631.

sualnych. Nie kwestionując racjonalności rozstrzygnięcia, należy wskazać na wadliwość uzasadnienia. Sąd uznał bowiem, że „w świetle zasad doświadczenia życiowego nie sposób przyjąć, aby do niezbędnych potrzeb życiowych można zaliczyć zaspokajanie potrzeb seksualnych”. Wadliwość uzasadnienia polega na tym, że potrzeby seksualne w sposób oczywisty należą do podstawowych potrzeb biologicznych człowieka. Nie wydaje się jednak racjonalnym twierdzenie wnioskodawcy, że jego stan majątkowy jest okolicznością uniemożliwiającą zaspokajanie tych potrzeb bez udziału państwa.

Jedynie przykładowe wyliczenie różnych kontekstów seksualności, w których w grę mogą wchodzić relacje charakterystyczne dla obrotu cywilnoprawnego, należy uzupełnić o jeszcze jedną konstatację. Odpowiedni dobór słów może bowiem usunąć w cień kwestię wymiany gospodarczej. Nazwanie danej relacji romanssem pozwala przesunąć ją w kierunku szczególnej formy konkubinatu, pomijając, że jedyną przyczyną takiej relacji (w konkretnej sytuacji) może być korzyść majątkowa osoby oferującej swą seksualność.

Zasygnalizowana wieloaspektowość różnorodnych zjawisk, w których pojawia się element urynkowania relacji uczuciowych i fizycznych, wpływa na trudności w odróżnieniu prostytucji czy jej mniej typowych form, takich jak sponsoring od związków, które nie są ujmowane w tym kontekście. Chodzi zwłaszcza o szczególną postać konkubinatu, w którym więzy uczuciowe albo nie występują albo mają marginalny charakter.

Pojęcie konkubinatu analizowane jest najczęściej w piśmiennictwie w kontekście małżeństwa (różnic i podobieństw) albo też w kontekście postulatu *de lege ferenda* zalegalizowania związków partnerskich. Podobnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego cechy konkubinatu analizowane są zazwyczaj w odniesieniu do instytucji małżeństwa³⁷, przy czym w nowszych orzeczeniach ujawnia się tendencja do pomijania kwestii odmienności płci jako elementu istotnego³⁸. Konkubinatu odnosi się do „faktycznego, trwałego pożycia kobiety i mężczyzny, charakteryzującego się występowaniem takich więzi, jakie cechują harmonijne pożycie małżonków, bez formalizowania tego związku przez zawarcie małżeństwa”³⁹. Wskazuje się również, że konkubinatu to trwała wspólnota życiowa kobiety i mężczyzny⁴⁰, czy też związek kobiety i mężczyzny ze względu na chęć dzielenia życia we dwoje, przy czym jednocześnie w związku tym powinny występować co najmniej dwie więzi – psychiczna i gospodarcza⁴¹. Abstrahując od kwestii płci, która nie ma znaczenia dla niniejszej pracy, charakterystycz-

³⁷ Uchwała SN z 2 maja 1963 r., sygn. akt III CO 14/63, OSPIKA 1963 poz. 319; wyrok SN z 31 marca 1988 r., sygn. akt I KR 50/88, OSNKW 1988, Nr 9–10, poz. 71.

³⁸ Uchwała SN 7 sędziów z 25 lutego 2016 r., sygn. akt I KZP 20/15, OSNKW 2016, Nr 3, poz. 19.

³⁹ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 29.

⁴⁰ A. Zieliński, *Zarys instytucji konkubinatu*, „Palestra” 1983, nr 12, s. 13.

⁴¹ A. Szlęzak, *Stosunki majątkowe między konkubentami – zagadnienia wybrane*, Poznań 1992, s. 17.

ne jest akcentowanie w wypowiedziach doktrynalnych pewnych form trwałości związku oraz istnienia więcej niż jednej więzi (najczęściej trzech: emocjonalnej, fizycznej i gospodarczej⁴²). Podobnie ujmuje się to zagadnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, przy czym dopuszcza się brak jednej z kilku więzi, jeśli jest on „obiektywnie usprawiedliwiony”⁴³.

W żadnej z wypowiedzi doktrynalnych ani publikowanych orzeczeń nie uznano jednak, by pojęcie konkubinatu obejmowało również relację opartą wyłącznie (albo w przeważającym stopniu) tylko na więzi fizycznej. Podobnie brak jest wypowiedzi i orzeczeń uznających, że cel gospodarczy związku może wyczerpywać się w jednostronnych transferach majątkowych tylko na rzecz jednej strony.

Wydaje się zatem, że nie stanowi konkubinatu (związku faktycznego) relacja oparta jedynie na pozyciu fizycznym, u podłoża której leży korzyść majątkowa tylko jednej strony. Piśmiennictwo, nawiązując do pojęcia więzi gospodarczych przy definiowaniu konkubinatu na wzór małżeństwa, zawsze miało na myśli ujmowanie związku jako pewnej wspólnoty gospodarczej, ułatwiającej realizację wspólnych celów gospodarczych. Tym samym nie spełnia tego wymogu sprowadzanie celu gospodarczego do jednostronnych transferów, nawet jeżeli przysporzenia na rzecz jednej strony ułatwiają realizację celu fizycznego (jak np. darowizna mieszkania w związku sponsorskim ułatwiająca spotkania). Wydaje się jednak, że nie da się przeprowadzić wyraźnej granicy i jednoznacznie zdefiniować różnic między związkiem sponsorskim, a niektórymi postaciami konkubinatu. Znaczenie mają bowiem i takie kwestie, jak jawność relacji czy też trwałość rozumiana jako brak związku między czasem trwania związku a transferami gospodarczymi.

Trudności w kwalifikacji cywilnoprawnej wielu zachowań związanych z udostępnianiem seksualności wynikają też z tego, że w wielu sytuacjach ciężko jest rozgraniczyć szczególną formę związku konkubenckiego od relacji właściwych dla szczególnej formy prostytucji, jaką jest sponsoring. Istotne jest wówczas pytanie, czy bez szeroko rozumianej gratyfikacji (przybierającej czasem postać możliwości skorzystania z kapitału społecznego sponsora w celu uzyskania lepszej pracy, stanowiska itp.) związek ten by zaistniał i dalej trwał. Patrząc z cywilistycznego punktu widzenia, nie ma żadnej różnicy, czy przysporzenie, które otrzymuje osoba udostępniająca swą seksualność, przybiera postać gotówki, przeniesienia własności rzeczy ruchomych, czy spełnienia świadczenia na rzecz osoby trzeciej.

⁴² M. Nazar, *Konkubinaty a małżeństwo – wybrane zagadnienia*, [w:] M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A.N. Schulz (red.), *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, Toruń 2008, s. 221–222.

⁴³ Uchwała SN 7 sędziów z 25 lutego 2016 r., sygn. akt I KZP 20/15, OSNKW 2016, Nr 3, poz. 19.

Wpływ prawa podatkowego na jurydyzację usług seksualnych

Kwestie podatkowe mają duże znaczenie dla rozwiązań prawa prywatnego (zwłaszcza dla prawa zobowiązań i prawa spadkowego). Obciążenia publicznoprawne mogą zachęcać bądź zniechęcać do zawierania określonych typów umów. Kwestie podatkowe wydają się też mieć wpływ na zwiększenie społecznej tolerancji świadczenia usług seksualnych. W Polsce przyznanie się do prostytucji, a mówiąc mniej stygmatyzująco – do świadczenia odpłatnie usług seksualnych, jest opłacalne podatkowo. Przyczyną jest wysoki podatek od dochodu ze źródeł nieujawnionych, niezgłoszonych do opodatkowania (75% przychodu) i brak podatku od dochodów z prostytucji.

Choć zmiany prawa podatkowego następują niezwykle często, to od prawie 80 lat obowiązują w Polsce przepisy wyłączające prostytucję spod opodatkowania (czynność nie mogąca być przedmiotem ważnej umowy)⁴⁴. Przez kilkadziesiąt lat zapadło na ten temat kilkaset orzeczeń, głównie sądów administracyjnych, kontrolujących działanie administracji skarbowej. Przyjmowano w nich, że dochody z prostytucji nie podlegają opodatkowaniu⁴⁵, a sytuacja nie uległa zmianie nawet wówczas, gdy ustawodawca zaniechał wymienienia prostytucji jako czynności nieopodatkowanej. Obecnie podstawą wyłączenia opodatkowania jest art. 2 ust. 1 pkt 4 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych⁴⁶, zgodnie z którym ustawy nie stosuje się do „przychodów wynikających z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy”. W orzecznictwie podkreśla się, że są to zachowania „sprzeczne z zasadami współzycia społecznego”⁴⁷, jak np. prostytucja (choć nie jest ona zabroniona przez prawo). Jako dodatkowe uzasadnienie podaje się brak możliwości zobowiązania do świadczenia usług seksualnych⁴⁸, czy też prawnokarny zakaz czerpania korzyści z cudzego nierządu, który nie pozwala traktować Skarbu Państwa jak sutenera.

O ile jeszcze w latach 90. ubiegłego wieku orzeczenia w tej kwestii zapadały sporadycznie, o tyle od mniej więcej początku XXI w. wzrosła liczba spraw, w których analizowano, czy rzeczywiście mamy do czynienia z dochodami

⁴⁴ W dawnym prawie wprost tak stanowił najpierw § 10 ust. 2 rozporządzenia Ministra Skarbu z 19 kwietnia 1939 (Dz.U. z 1939 r., poz. 287), a następnie § 7 ust. 2 rozporządzenia Ministra Finansów z 6 czerwca 1951 r. (Dz.U. z 1951 r., Nr 35, poz. 273).

⁴⁵ Wyrok NSA w Gdańsku z 3 lutego 2000 r., sygn. akt I SA/Gd 1011/99, Lex nr 40390; wyrok NSA z 24 sierpnia 2010 r., sygn. akt II FSK 604/09, Lex nr 745761; wyrok WSA w Olsztynie z 11 października 2012 r., sygn. akt I SA/Ol 385/12, Lex nr 1233455.

⁴⁶ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U. z 2022, poz. 2647).

⁴⁷ Wyrok WSA w Łodzi z 6 stycznia 2010 r., sygn. akt I SA/Łd 655/09, Lex nr 570735.

⁴⁸ K. Radzikowski, *Prawnopodatkowe skutki wadliwości czynności cywilnoprawnych*, Warszawa 2015, s. 213.

z prostytucji. Sądy administracyjne wykształciły jednolitą praktykę, w ramach której to na podatnika przerzucony zostaje ciężar dowodu dochodu z prostytucji⁴⁹. O nasileniu się zjawiska przyznawania się do prostytucji świadczy fakt tworzenia w Internecie specjalnych forów wymiany doświadczeń przez pracowników urzędów skarbowych⁵⁰, jak i pojawienie się artykułów prasowych na ten temat⁵¹. W praktyce od podatnika wymaga się udokumentowania ogłoszeń seksualnych w Internecie, rachunków z hotelu, list klientów itp. Zmiana rozkładu ciężaru dowodu uzasadniona jest tym, że prostytucja w Polsce nie podlega kontroli i każdy rozsądny podatnik powinien to wiedzieć, a w konsekwencji sam udokumentować swoją działalność⁵². Do rzadkości należą wyroki, w których nakazuje się wstrzemięźliwość dowodową, podnosząc, że skoro ustawodawca wyłączył opodatkowanie prostytucji, to nie powinno się sprzeciwiać jego woli, dążąc do objęcia nieudokumentowanej prostytucji podatkiem 75%⁵³.

Coraz większa liczba osób powołujących się na dochód z prostytucji może wynikać z coraz mniejszego odium społecznego związanego z powołaniem się na tego typu działalność oraz rozpowszechnianie informacji na ten temat. Przykładem są publikacje dotyczące wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie⁵⁴, w którym uznano, że nie można opodatkować kilkuletnich, wysokich dochodów z uprawiania prostytucji w Wielkiej Brytanii. O wyroku tym informowały najważniejsze portale internetowe w Polsce⁵⁵.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego, szacującego dochody z prostytucji w Polsce w związku z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z 21 maja 2013 r.⁵⁶, nie potwierdzają jednak wzrostu dochodów z prostytucji. Nie wzrasta zatem sama prostytucja (praca seksualna), lecz przyznawanie się do niej.

W świadomości społecznej coraz bardziej widoczne są dwa fakty: a) usługi seksualne nie są opodatkowane, b) administracja rządowa (podatkowa i statystyczna) bada i zlicza dochody z usług seksualnych, nie wyciągając z tego negatywnych konsekwencji dla podatników. Łącznie ujmowane te dwa

⁴⁹ M. Kępa, *Podatkowe skutki prostytucji w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych*, [w:] M. Mozgawa (red.), op. cit., s. 329–332; wyrok WSA w Łodzi z 17 stycznia 2018 r., sygn. akt I SA/Łd 1001/17, Lex nr 2435421; wyrok WSA w Gliwicach z 19 stycznia 2021 r., sygn. akt I SA/GI 1031/20, Lex nr 3121138.

⁵⁰ Portal internetowy www.skarbowcy.pl.

⁵¹ P. Skwirowski, *Skarbusie wśród prostytutek*, http://wyborcza.biz/biznes/1,147768,7234581,Skarbusie_wsrrod_prostytutek.html (data dostępu: 31.01.2023).

⁵² M. Kępa, op. cit., s. 330.

⁵³ Wyrok WSA w Olsztynie z 11 października 2012 r., sygn. akt I SA/OI 385/12, Lex nr 1233455.

⁵⁴ Wyrok NSA z 30 maja 2017 r., sygn. akt II FSK 1269/15, Lex nr 2314574.

⁵⁵ M.in.: <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/kraj/jak-prostytutka-wbila-szpile-w-polski-system-podatkowy/p3lk32> (data dostępu: 1.10.2021).

⁵⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 174 z 26.6.2013).

czynniki mogą być odbierane w świadomości społecznej jako swego rodzaju tolerancja prawa dla takiego sposobu zarobkowania.

Erozja zasady nieopodatkowania pracy seksualnej

Zasada nieopodatkowania prostytutki/pracy seksualnej zaczyna doznawać w ostatnich latach erozji w orzecznictwie na skutek ograniczania zakresu pojęciowego prostytutki. Chodzi o subtelne rozróżnienie między tzw. zwykłą prostytutką i „umową sponsoringu” (zawołowana nazwa szczególnego typu świadczenia usług seksualnych jednemu bądź ograniczonej liczbie partnerów przez dłuższy czas, bez konkretnego cennika) oraz działalnością „wirtualną” (nie kwalifikowaną jako prostytutka). Być może jest to po prostu reakcja organów podatkowych na zaprezentowane we wcześniejszym punkcie zjawisko coraz częstszego przyznawania się do świadczenia usług seksualnych w celu uniknięcia konieczności zapłaty podatku.

W wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z 12 czerwca 2007 r.⁵⁷ uznano za prawidłowe obciążenie 75%-ową stawką podatku kobietę, która utrzymywała się z relacji intymnych z dwoma partnerami, od których otrzymała łącznie 258 337 zł na przestrzeni kilku lat. Sąd nie dopatrywał się w zachowaniu skarżącej prostytutki, gdyż nie stosowała cennika za każde spotkanie. Sąd uznał, że samo w sobie przekazywanie pieniędzy w zamian za seks nie świadczy jeszcze „o nierządzie”: „Gdyby tak było, to każdy przepływ pieniędzy pomiędzy dwojgiem ludzi, którzy bywają ze sobą i uprawiają seks, a taki związek jawi się w okolicznościach sprawy, musiałby być określany jako uprawianie nierządu, co jest, obiektywnie rzecz ujmując, określeniem zbyt daleko idącym (...). Uprawianie nierządu jako czynność nie mogąca być przedmiotem prawnie skutecznej umowy, nie zostało zdefiniowane (...). Należy tutaj przyjąć rozumienie potoczne”.

Sąd nie wskazał jednak, jakie jest rozumienie potoczne prostytutki. W kontekście powołanego w uzasadnieniu wyroku stanowiska organu skarbowego wynika chyba jednak to, że sąd powiązał je płaceniem oddzielnie za każdą czynność seksualną, a nie wiąże z rozciągniętym w czasie przekazywaniem świadczeń. W pewnym sensie zatem konsekwencje podatkowe wynikały z elementu terminowości i uznania, że mamy do czynienia ze stosunkiem prawnym rozciągniętym w czasie o pewnych cechach trwałości, a nie z niemoralną prostytutką.

Podobnie przyjęto w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z 17 lipca 2013 r.⁵⁸, uznając, że tzw. sponsoring to

⁵⁷ Wyrok WSA w Bydgoszczy z 12 czerwca 2007 r., sygn. akt I SA/Bd 221/07, Lex nr 1016853.

⁵⁸ Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 17 lipca 2013 r., sygn. akt I SA/Go 299/13, Lex nr 1486693.

nie prostytutka. Skarżąca, by uniknąć podatku od dochodu ze źródeł nieujawnionych, powoływała się na fakt zaoszczędzenia 251 955 zł z pieniędzy przekazywanych jej przez kilkanaście lat przez jednego sponsora w ramach tzw. sponsoringu (zawołowana nazwa szczególnego typu świadczenia usług seksualnych jednemu bądź ograniczonej liczbie partnerów przez dłuższy czas). Tenże sąd uznał, że nie stanowi prostytutką utrzymywanie się z pieniędzy przekazywanych przez wieloletniego i stałego partnera, uznając jednocześnie za nieudowodnione twierdzenia o większej liczbie zagranicznych sponsorów. Mamy wówczas do czynienia z normalnym dochodem z tzw. sponsoringu, gdyż podstawą przekazywania pieniędzy jest ważna umowa darowizny.

Ważniejsza wydaje się jednak kwestia świadczenia usług seksualnych w postaci cyfrowej. Jest to bowiem jeden z elementów dziejących się przemian społecznych, gospodarczych i kulturowych, polegających na zwiększaniu znaczenia świata cyfrowego. Wydaje się, że można już mówić o utrwalonym trendzie interpretacji organów skarbowych, dopuszczających urynkowanie niektórych form usług seksualnych.

W rozstrzygnięciu z 7 stycznia 2015 r. dotyczącym podatku dochodowego⁵⁹ przyjęto, że wirtualna prostytutka (wirtualny seks) – taką terminologią posługiwano się w decyzji – polegająca na czynnościach rozbierania się, masturbacji, przyjmowania póż seksualnych przed ekranem monitora, nie może być uznana za czynność niepodlegającą opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych (jako czynność, która nie może być przedmiotem prawnie skutecznej umowy). Izba Skarbowa w Katowicach uznała, że wynika to z istoty prostytutki, która wymaga ze swej istoty kontaktu cielesnego, a tego w przypadku „prostytucji wirtualnej” brakuje. To zaś powoduje, że nie sposób mówić o pełnej dyspozycyjności wnioskodawczyni wobec klienta. Umowy tego typu są zatem ważne. Jak ujęto to w treści uzasadnienia, „wnioskodawczyni nie oddaje własnego ciała do dyspozycji innych osób, lecz tylko je prezentuje na ekranie monitora komputerowego innej osobie (zgodnie z wolą i w sposób wskazany przez klienta) i niekoniecznie w celu zaspokojenia seksualnego. Zatem wnioskodawczyni oddaje do dyspozycji klienta jedynie »obraz« swojego ciała zarejestrowany przez kamerę internetową”.

Z kolei w drugim rozstrzygnięciu Izby Skarbowej w Katowicach z 7 stycznia 2015 r.⁶⁰ dotyczącym podatku VAT (tej samej wnioskodawczyni) przyjęto, że płatny, wirtualny seks, polegający m.in. na rozbieraniu się, przyjmowaniu póż seksualnych i masturbacji w trakcie transmisji on-line, nie może być uznany za nieopodatkowaną prostytutkę, ze względu na brak kontaktu cielesnego

⁵⁹ Pismo Izby Skarbowej w Katowicach z 7 stycznia 2015 r., IBPBI/1/415-1164/14/AP, Lex nr 251686.

⁶⁰ Izba Skarbowa w Katowicach z 7 stycznia 2015 r., IBPP2/443-987/14/IK, Lex nr 252887. Identycznie odnośnie do podatku dochodowego: decyzja Izby Skarbowej w Katowicach z 7 stycznia 2015 r., IBPBI/1/415-1164/14/AP, Lex nr 251686.

i pełnej dyspozycyjności wobec klienta. Wnioskodawczyni w analizowanej sprawie zwróciła się z pytaniem do organu skarbowego, czy świadcząc usługi seksualne przed kamerami internetowymi, zmuszona będzie do płacenia podatku VAT. Najważniejsza teza wniosku polegała na stwierdzeniu, że czasy i technologie się zmieniają, lecz istota płatnego seksu (którego nie można w Polsce opodatkować) pozostaje jednak wciąż ta sama. Jest nią oddanie ciała za pieniądze innej osobie w celu seksualnym. Wszelkie zabiegi językowe, zastąpienie terminu „ prostytutka ” sformulowaniem „ osoba świadcząca usługi seksualne ” służą jedynie estetyzacji najstarszego zawodu świata, obronie przed infamią społeczną. Nie zmieniają jednak jego istoty. Wnioskodawczyni wskazała, że zawsze ogląda ją tylko jeden klient na raz, bezwzględnie wykonuje jego wszystkie polecenia, oddając swoje ciało do dyspozycji klienta. Wszystko to, co dzieje się przed kamerą, jest zatem identyczne, jak np. w wysublimowanych przypadkach „ tradycyjnej ” prostytucji, które nie zawsze wymagają fizycznego kontaktu z klientem. Organ podatkowy nie zanegował, że wnioskodawczyni wykonuje polecenia klientów oglądających ją na żywo w Internecie. Używa wówczas różnych gadżetów erotycznych, a nawet symuluje odbycie stosunku seksualnego. Klienta usługi porównał jednak do reżysera filmowego. Sfera seksualna tych czynności jest bardzo umowna, brak fizycznego dotyku, a „ wszystko rozgrywa się wirtualnie – w cyberprzestrzeni, między przepływającymi przez internet bitami ”.

Najważniejsze jednak w argumentacji Izby Skarbowej w Katowicach było stwierdzenie o oderwanej od rzeczywistości społecznej, hipokryzji poglądu o nieważności umów o usługi seksualne. Rozumowanie to wzmocniono odwołaniem się do ochrony konkurencji w Unii Europejskiej. Skoro w części krajów prostytucja jest w pełni legalna i opodatkowania, to nie można wyłączyć opodatkowania wirtualnej prostytucji na obszarze Polski. Istnieje bowiem ryzyko naruszenia zasad konkurencji – w związku z możliwością transgranicznego świadczenia usług.

W ten sposób, po raz pierwszy w Polsce, organ urzędowy wprost zakwalifikował usługę seksualną (erotyczną) jako zwykłą usługę, a umowę jako źródło jednostronnego zobowiązania klienta do zapłaty.

Decyzje te nie mogą być traktowane jako tzw. eksces orzecznicy. W interpretacji indywidualnej z 23 stycznia 2023 r.⁶¹ Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej w bardzo zbliżonym stanie faktycznym uznał, że podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych zarobkowa prezentacja zdjęć w Internecie, które mają wydźwięk erotyczny choć nie stanowią pornografii (brak tzw. rozbieranych zdjęć). Osoby zainteresowane publikowanymi zdjęciami przekazują osobie występującej o interpretację datki pieniężne, ku-

⁶¹ Interpretacja indywidualna Dyrektora KIS z 23 stycznia 2023 r., 0111-KDIB2-3.4015.141.2022.4.JKU, https://eureka.mf.gov.pl/informacje/podglad/527756#S.embed_link-K.C-B.1-L.1.zw (data dostępu: 31.01.2023).

pują od niej używane buty i bieliznę oraz spełniają jej „polecenia”. Zdaniem organu skarbowego nie jest to prostytutka, gdyż zachowania wnioskodawczyni nie stanowią świadczenia „usług seksualnych, ani za pośrednictwem Internetu, ani w żaden inny sposób”. Nie oznacza to, że organ podatkowy nie dostrzegł szczególnego typu relacji między wpłacającymi pieniądze a wnioskodawczynią. Uznając, że działania wnioskodawczyni polegały na dostarczaniu „fizycznych bodźców” służących osiągnięciu „satysfakcji seksualnej”, wyraźnie jednak podkreślono w interpretacji podatkowej, że nie jest to równoznaczne ze świadczeniem usług seksualnych.

Wpływ urynkowania relacji uczuciowych i fizycznych na prawo prywatne

Zaprezentowane wieloaspektowe i poszerzające się kontury omawianego zagadnienia, cyfryzacja świadczenia usług o kontekście erotycznym, a przede wszystkim zmiana nastawienia organów podatkowych nie pozostaną bez wpływu na prawo prywatne. W dłuższej perspektywie czasowej nie da się bowiem utrzymać odmiennego spojrzenia prawa publicznego i prywatnego na analizowane zjawiska. Charakterystyczne dla organów podatkowych dążenie do zawężającej wykładni pojęcia prostytutki nie pozostanie bez wpływu na stanowisko prawa prywatnego. W skąpych wypowiedziach naukowych przyjmowano – w oparciu o art. 58 § 2 Kodeksu cywilnego – że umowa mająca za przedmiot świadczenia seksualne jest nieważna z powodu sprzeczności z zasadami współżycia społecznego⁶². Odosobnione stanowisko zajmuje Paweł Księżak, wskazując, że umowa z prostytutką „staje się podstawą zachowania świadczeń przez prostytutkę (klient nie ma tu *condictio sine causa*), a nawet źródłem roszczenia o zapłatę. Jest to więc raczej umowa jednostronnie zobowiązująca albo umowa, która staje się ważna po wykonaniu usługi”⁶³.

Wydaje się jednak, że konserwatywne stanowisko doktryny będzie musiało być zrewidowane, właśnie ze względu na wzrastającą jurydyzację omawianych zjawisk przez prawo podatkowe. Okoliczność ta jest dostrzegana w orzecznictwie, np. w wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z 20 listopada 2001 r. uznano, że świadczenie usług seksualnych na własny

⁶² M. Gutowski, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2017, s. 349; R. Trzaskowski, *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ K.C.*, Kraków 2005, s. 433. Akceptuje powyższe stanowisko K. Osajda, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3A: *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2017, s. 49; M. Wilejczyk, *Zagadnienia etyczne części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 2014, s. 372; P. Machnikowski, *Zakres swobody kształtowania treści umowy*, [w:] K. Osajda (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 5, Warszawa 2020, s. 607.

⁶³ P. Księżak, [w:] P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, wyd. drugie, Warszawa 2014, art. 58, uwaga 56.

rachunek może być uznane za usługę świadczoną za wynagrodzeniem⁶⁴. W orzecznictwie polskich sądów pojawia się coraz więcej rozstrzygnięć, w których albo dopuszcza się pewne elementy oceny ekwiwalentności świadczeń (pieniądze i współzycie fizyczne)⁶⁵, albo też uznaje się, że pewnego typu przesunięcia majątkowe są typowe dla relacji opartych na sferze seksualnej i dlatego nie podlegają zwrotowi⁶⁶.

Wykaz literatury

- Cochrane K., *The fourth wave of feminism: meet the rebel women*, „The Guardian” z 14 marca 2016 r.
- Długolecka A., Fornalik I., *Usługi seksualne w procesie rehabilitacji seksualnej osób z niepełnosprawnością ruchową i intelektualną*, [w:] R. Kowalczyk, M. Leśniak (red.), *Prostytucja. Studium zjawiska*, Oficyna Wydawnicza AMF, Kraków 2013.
- Gardian-Milkowska R., *Sponsorowana prostytucja w środowisku akademickim*, „Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji” 2012, z. 20.
- Gutowski M., *Nieważność czynności prawnej*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Izdebski Z., Ostrowska A., *Seks po polsku. Zachowania seksualne jako element stylu życia Polaków*, Muza, Warszawa 2002.
- Izdebski Z., Bartosik G., Kaliwoda A., *Zachowanie seksualne i wiedza na temat HIV/AIDS w grupie kobiet świadczących usługi seksualne. Raport TNS OBOP 2002*, http://www.aids.gov.pl/badania_spoeczne/228.
- Jasińska M., *Proces społecznego wykołajenia młodocianych dziewcząt*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1967.
- Kępa M., *Podatkowe skutki prostytucji w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prostytucja*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Kowalewska-Łukuć M., *Prostytucja i czerpanie z niej korzyści majątkowych – analiza prawnoporównawcza*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2017.
- Księżak P., [w:] P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, wyd. drugie, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Kuryłowicz M., *Prawne aspekty prostytucji w państwie rzymskim*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prostytucja*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Machnikowski P., *Zakres swobody kształtowania treści umowy*, [w:] K. Osajda (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 5, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Nazar M., *Konkubinat a małżeństwo – wybrane zagadnienia*, [w:] M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A.N. Schulz (red.), *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, TNOiK, Toruń 2008.

⁶⁴ Wyrok ETS z 20 listopada 2001 r., C-268/99, *Aldona Malgorzata Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie*, ECLI:EU:C:2001:616, pkt 50.

⁶⁵ Wyrok SN z 12 stycznia 2006 r., sygn. akt II CK 342/05, OSNC 2006, Nr 10, poz. 170. Odmienne, podkreślając, że nie było intencją SN wycenianie świadczeń: W. Dubis, *Glosa do wyroku SN z dnia 12 stycznia 2006 r., II CK 342/05*, OSP 2006, Nr 10, poz. 113.

⁶⁶ Wyrok SR w Pabianicach z 17 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 1915/14, niepubl., utrzymanego w mocy wyrokiem SO w Łodzi z 6 października 2016 r., sygn. akt III Ca 805/16, Lex nr 2151810.

- Osajda K., [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3A: *Zobowiązania. Część ogólna*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Platek M., *Genderowo-prawne aspekty usług seksualnych w Polsce*, <http://www.ekologiasztuka.pl/pdf/Platek2013.pdf>.
- Platek M., *Odpowiedzialność karna klienta wykorzystującego dziecko do prostytucji. Artykuł 203 k.k. w świetle wymogów Konwencji o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem*, [w:] P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Radzikowski K., *Prawnopodatkowe skutki wadliwości czynności cywilnoprawnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Trzaskowski R., *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ K.C.*, Zakamycze, Kraków 2005.
- Strzebińczyk J., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Szlęzak A., *Stosunki majątkowe między konkubentami – zagadnienia wybrane*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 1992.
- Szota P., *Prostytucja i jej nowe formy oraz zjawiska pokrewne a regulacje prawne*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica” 2018, z. 85.
- Ślęzak I., *Praca kobiet świadczących usługi seksualne w agencjach towarzyskich*, Wyd. UŁ, Łódź 2016.
- Warylewski J., [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: System Prawa Karnego, t. 10, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Waszyńska K., *Asystentura seksualna – (nie)etyczny seks*, „Studia Edukacyjne” 2019, nr 55.
- Wilejczyk M., *Zagadnienia etyczne części ogólnej prawa cywilnego*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Vančová A., *Seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Konteksty Pedagogiczne” 2014, t. 2, nr 3.
- Zieliński A., *Zarys instytucji konkubinatu*, „Palestra” 1983, nr 12.

Summary

Marketization of emotional and physical relationships as a challenge for private law

Keywords: civil law, sex work, sexual assistance, taxation, sex work contracts.

The traditional approach of private law, which considers contracts having as their object paid emotional and physical relations, to be against the principles of social intercourse, may change in the future due to several factors. One is the pressure of tax law and the changing practice of tax authorities in their approach to those types of sex work that do not have the characteristics of traditional prostitution. Another factor is the growth of the digital economy, including the development of activities involving the provision of services over the Internet that are linked to various degrees to the issue of sexuality. Another

is the wide variety of various types of emotional and physical relationships, in which it is difficult to draw a clear line between cohabitation and a relationship based solely on the paid maintenance of a long-term physical relationship. Still, another is the issue of sexual assistantship for people with disabilities, which has been analysed for some time, which ties the analysed issue to a different health and ethical context that has not yet been considered. The purpose of the article is to introduce these factors and the broader context of the phenomena under discussion, going beyond the discussion of the model of state response to the phenomenon of prostitution. The main thesis of the article is the recognition of the multifaceted nature of these factors affecting the change in the interpretation of the law, with the text of the legislation unchanged. The article concludes by pointing out that in the long term, it is not possible to maintain a different view of the analysed issue in public law and private law.